

Отже, емпіричне дослідження дозволило простежити зв'язок між особливостями мислення та локусом контролю особистості та рівнем сприйняття маніпулятивних реклам. Оскільки у сучасній молоді переважає ригідність мислення та зовнішній локус (низький рівень усвідомленості подій власного життя, відсутність власної думки), це дає змогу політичним технологіям активно впливати на свідомість мас.

Висновки. В сучасному суспільстві політичне маніпулювання, виборчі технології стають вирішальними в управлінні суспільством, оскільки переважна більшість громадян сприймає навколишній світ через виборчий процес і засоби масової інформації. Сучасна демократія неможлива без виборів, які в свою чергу не існують без політичного маніпулювання громадською думкою.

Кожен свідомий громадянин своєї держави повинен розуміти, що власна заангажованість, стереотипність мислення є основними важелями, якими керує вдала маніпулятивна команда. Результати, отримані із експериментального дослідження, ще раз переконують нас в цьому, оскільки нездатність відстояти свою думку, інертність електорату дозволяють вдало маніпулювати нашою свідомістю, а відтак, реалізовувати новітні політичні технології впливу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амелін В. Соціологія політики / В. Амелін. – М., 1992.
2. Базів Д. Технологічний інтернаціоналізм: [Російські вибори. Український погляд] // День. – 1999. – 21 груд. – С. 3.
3. Геслі В. Чинники впливу на голосування українських виборців // Політична думка. – 2000. – № 3. – С. 20-44.

Богущька А.

Науковий керівник – проф. Поліщук В. А.

ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Динаміка сучасного життя з особливою гостротою актуалізує проблему самореалізації особистості. Переважна більшість сучасних видів професійної діяльності відрізняються високим рівнем самостійності та добровільності, що вимагає здатності фахівця до самореалізації його особистісного потенціалу. В сучасних умовах відбувається переосмислення ролі та місця особистості в усіх сферах її життєдіяльності, так як з'являються нові можливості для самореалізації. Створення оптимальних умов для розвитку і самореалізації особистості в усіх сферах життєдіяльності є основною умовою зміни парадигми формування і реалізації особистості.

До проблеми самореалізації особистості у психолого-педагогічних дослідженнях звертаються багато вчених. Предметом спеціальних наукових досліджень стали: розкриття суті самореалізації (І. Д. Бех, Н. М. Лосєва, А. Маслоу, Н. С. Олексюк, Л. С. Рибалко, Є. І. Тихомирова); чинників впливу на досліджуваний процес (Г. К. Селевко, С. О. Сисоєва та ін.); особливостей самореалізації педагогів (Л. В. Ведернікова, Л. С. Рибалко, К. М. Сергєєва, С. О. Сисоєва, О. Ю. Теплова, В. Б. Тюска, І. О. Тяллева та ін.), студентів (І. Г. Барановська, М. Ю. Коваленко, Н. Г. Крилова, А. В. Матвєєв, Ю. П. Ненько та ін.).

Мета статті полягає у здійсненні аналізу проблеми самореалізації особистості у психолого-педагогічних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел свідчить, що самореалізація розглядається в дослідженнях ХХ ст. з філософських, психологічних та педагогічних позицій як інтегроване поєднання протилежних складових, як синонім самоактуалізації, прагнення людини до ймовірно більшого розвитку своїх можливостей та здібностей. Самореалізація трактується як тривалий процес, пов'язаний з внутрішнім розвитком особистості, з її цілеспрямованістю і переживанням своєї активності.

Сутність самореалізації у психолого-педагогічній науці розкривається як процес найбільш повного втілення особистістю своїх можливостей, досягнення встановлених цілей у вирішенні особистістю важливих проблем, що дозволяє їй максимально повно реалізувати свій творчий потенціал (Ю. Г. Волков, В. С. Полікарпов); як виявлення особистістю своїх індивідуальних і професійних можливостей (Г. М. Коджаспірова); як синтез здібностей до цілеспрямованої, особистісно значущої діяльності, в процесі якої особистість максимально

розкриває свій потенціал (А. Маслоу); як втілення людиною в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей (Л. В. Мардахаєв та ін.).

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови самореалізація трактується як реалізація особистістю свого творчого, людського потенціалу [4, с. 1299]. В Універсальному словнику-енциклопедії подано визначення самореалізації як постійного прагнення особистості до повного розвитку власних вроджених можливостей (К. Роджерс, А. Маслоу та ін.), найважливішим мотивом дії людини, основним бажанням, не завжди досяжним, метою людського буття [13].

У нашій країні інтерес до проблеми самореалізації особистості з'явився у зв'язку із відмовою від парадигми особистості як частини колективу і пошуком більш складних і адекватних моделей, що включають в себе уявлення про її неповторність, унікальність, винятковість.

Згідно з концепцією І. Д. Беха, змістом і функцією самореалізації суб'єкта є процес предметного втілення його базових інтелектуально-особистісних надбань. Центральним мотивом самореалізації як діяльності є прагнення особистості продовжити себе в інших людях, що відбувається через створення матеріальних і художніх цінностей, а також за допомогою персоналізації – морально-духовного представлення себе в життєдіяльності інших людей. Самореалізація як особистісне утворення є центральною характеристикою людини, вищим рівнем її розвитку, на якому практично самоздійснюється її «Я» (система цінностей). Тому І. Д. Бех її інтерпретує як фундаментальну цінність. Такий статус самореалізації набуває, коли з потенційної можливості стає визначальним фактором життєдіяльності особистості. Однак часто вона залишається на рівні потенції особистості або реалізується в досить обмеженому змістовному просторі, чи у суспільно несхвальному ракурсі. Самореалізація є цілісною діяльністю і поведінкою особистості, а не сукупністю певних способів її діяльності, поведінки [2, с. 11-13].

Ми поділяємо наукову позицію Н. М. Лосевої стосовно того, що самореалізація виникає внаслідок низки суперечностей, притаманних буттю людини, головними з яких є протиріччя між індивідуальним та суспільним. Самореалізація є показником особистісної і професійної зрілості та одночасно умовою її досягнення, безперервним і динамічним процесом розвитку та вдосконалення особистості. Цей процес сприяє активному довголіттю і не тільки фізичному, але й соціальному, особистісному, професійному. Незважаючи на термінологічну неоднозначність самореалізація відіграє найбільш важливу роль у житті людини і, по суті, визначає увесь її життєвий шлях. Умовою успішної самореалізації є динамічна, функціональна єдність, у якій образ світу й образ Я начебто врівноважені через адекватне розуміння свого місця у світі, що й допомагає людині свідомо обирати свій шлях [9, с. 135].

У контексті здійснюваного дослідження важливою є думка Н. М. Лосевої стосовно того, що прагнення самореалізації виникає тільки на певному рівні розвитку особистості; функції самореалізації нерозривно пов'язані з продуктивністю виконуваної нею діяльності; не будь-яке, а тільки творче ставлення до діяльності розкриває її потенціали; самореалізація безпосередньо пов'язана з мотивацією: потребами, мотивами, цілями, установками, емоціями. Вищою формою самореалізації вважається особистісний зміст, що надається подіям і діям; самореалізація активізується у тих рисах, властивостях і якостях, які є раціонально і морально прийнятими та підтримуються соціумом; самореалізація є атрибутом самого існування людини; критерієм самореалізації може бути задоволеність суспільства особистістю і задоволеність особистості соціальними умовами, що зумовлюється знаннями, практичним досвідом, особистісними характеристиками і соціальними уміньми людини [9, с. 135].

У процесі аналізу формування особистості, здатної до творчої самореалізації, С. О. Сисоєва зауважує, що з усіх категорій, які характеризують самостійність особистості, її активність, цілісність, сутнісні сили, найбільш значущою є категорія «самореалізація». Самореалізація особистості, на думку дослідниці, залежить від рівня, способу, характеру включеності особистості у макросвіт – соціум. У житті людини визначальною є професійна сфера самореалізації. Самореалізація у професійній діяльності веде людину до творчості. С. О. Сисоєва вважає, що самореалізація в дозвіллі дозволяє особистості самоутвердитися, досягти визнання своєї діяльності. Дослідниця виділяє якості особистості, здатної до особистості творчої самореалізації. Важливою проблемою росту особистості є розвиток у неї мотивації [11, с. 13-19].

Цікавий теоретичний аналіз самореалізації подано у дослідженні Н. Г. Крилової.

Дослідниця трактує самореалізацію як явище, що об'єднує індивідуальні, соціальні та культурологічні засади у житті людини, як її постійне прагнення невідомих цілей, нових життєвих шляхів, як пошук можливостей саморозкриття. Дослідниця визначає самореалізацію як позитивний погляд суб'єкта на себе та інших; ідентифікацію себе з іншими; відкритість досвіду і його прийняття; різноманітне сприйняття суб'єктом чуттєво-заданих ситуацій і творчий характер його активності [8, с. 11].

Л. В. Ведернікова у процесі аналізу самореалізації виходить з міркувань, що самореалізація особистості є процесом опредметнення її сутнісних сил, яка приймає форму як створення об'єктів матеріальної та духовної культури (культуризація), так і втілення себе у формі особистісних внесків в інших людей (персоналізація). Мотиваційною основою цього процесу, на думку дослідниці, є прагнення людини транслювати свою особистість абстрактним іншим, соціуму, людству в цілому, виходячи за просторово-часові рамки існування. Індивідуальна самореалізація забезпечується особливим комплексом особистісних функцій, куди входять когнітивні утворення (самосвідомість, самопізнання, самовизначення), фактори управлінського характеру (самооцінка, самоконтроль, саморегуляція) і засоби (самовиховання, самонавчання, самоосвіта). Самореалізація як об'єктивне явище є можливою лише на основі «здатності бути особистістю», робити соціально-важливий внесок у культуру та в інших людей [3, с. 9].

Своє авторське трактування особливого різновиду самореалізації – суб'єктної самореалізації і технології її здійснення подано в дослідженнях Є. І. Тихомирової. Потреба особистості у самореалізації характеризується дослідницею як прояв самозначущості, визнання, успішності [12, с. 30]. Розкриваючи авторську технологію суб'єктної самореалізації, Є. І. Тихомировою були розроблені закони її реалізації, які в комплексі забезпечують самореалізацію особистості на її користь та інших людей. Провідними законами суб'єктної самореалізації, на думку дослідниці, є такі:

закон правди: запам'ятай, правда потрібна не тільки для тебе, а й оточуючим тебе людям. Будь правдивим;

закон добра: будь добрий до ближнього, і добро повернеться до тебе;

закон доброти: перш, ніж вимагати уваги до себе, вияви її до оточуючих тебе людей. Пам'ятай про їхні інтереси, нужди, потреби;

закон любові: любов — одне із найдавніших і найбільш шанованих почуттів, не соромся його;

закон милосердя: тобі сьогодні добре, але поруч можуть бути люди, у яких сльози на очах. Не забувай про них;

закон пам'яті: народ, який забув свою історію, помре. Пам'ятай про свій народ. Збережи цю пам'ять, передай іншим;

закон поваги: хочеш, щоб тебе поважали, поважай сам людську гідність інших;

закон старості: пам'ятай, що старість поважають усі народи світу, тому людина має бути цивілізованою, поважати, розуміти і приймати старість;

закон свободи: кожна людина хоче бути вільною, відстоюючи свою свободу, не забувай про свободу іншої людини;

закон сміливості: нехай ти вчора злякався, пам'ятай, що ми завжди з тобою поруч. Надалі будь сміливим;

закон честі: пам'ятай про свою фізичну силу. Але частіше згадуй про свою духовну силу, обов'язок, шляхетність, гідність. Честь — найбільша сила [12, с. 138-140].

Ми поділяємо наукову позицію Ф. У. Базаєвої стосовно того, що самореалізація завжди пов'язана з діяльністю, в якій утверджуються цінності, реалізується потреба росту, розвитку, самовдосконалення як особистісних здібностей, так і професійних можливостей. Особливої уваги заслуговують основні характеристики самореалізації, виокремлені дослідницею:

здійснення можливостей розвитку «Я», своїх природних задатків;

реалізація власних зусиль людини;

розкриття і розвиток усіх аспектів особистості;

самореалізація завжди пов'язана з діяльністю, в якій реалізуються потреби зростання;

самореалізація як результат прояву своєї природи і самоствердження в суспільстві;

вона включає лише позитивні, морально прийнятні здібності і потреби людини;

□ самореалізація як самостійне визначення людиною себе і свого майбутнього [1, с. 75-78].

Для нас особливий інтерес становлять дослідження професійно-педагогічної самореалізації. А. В. Волосенко, визначаючи суть поняття «самореалізація вчителя», зазначає, що творча самореалізація вчителя – це безперервний, цілеспрямований процес максимального розкриття творчих здібностей у процесі професійної самодіяльності, що передбачає формування в особистості вчителя комплексу необхідних якостей; актуалізацію внутрішніх ресурсів, активність та креативність у вирішенні нестандартних завдань; у результаті процесу опредметнення сутнісних сил особистості вчителя створюються об'єкти матеріальної та духовної культури, мотиваційну основу творчої самореалізації складають внутрішні потреби вчителя; процес розгортання індивідуальної творчої самореалізації забезпечується комплексом особистісних функцій (самопізнання, самовизначення, самооцінка, самоконтроль, саморегуляція) та рядом засобів (самовиховання, самонавчання). Самореалізація виступає одночасно як характеристика цілісності його особистості та рівня його соціальної активності, що має прояв у педагогічній майстерності, творчості, професійно-педагогічній культурі [5, с. 30-37].

Досліджуючи акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації вчителя, Л. С. Рибалко розкриває підходи до розуміння мети самореалізації особистості (готовність до максимально повного виявлення і розкриття внутрішнього потенціалу самості); мотивів (прагнення до самопізнання, самоактуалізації, самовдосконалення, саморозвитку; пізнавальний інтерес до природи самості, акме); процесів, які спрямовані на пізнання й реалізацію внутрішнього потенціалу людини (виявлення конкретних дій людини в процесі діяльності). Самореалізація особистості розглядається також як стан у зв'язку з проявом почуттів, наприклад, задоволення, натхнення та як засіб, за допомогою якого людина може отримати високі результати в практичній діяльності. Самореалізацію особистості у дослідженні розглянуто як мотивовану діяльність, яка спрямована на усвідомлене виявлення, розкриття, реалізацію власного потенціалу, формування продуктивної «Я»-концепції, усунення перешкод і подолання труднощів, що заважають досягненню максимального ступеня саморозвитку – акме. Структура самореалізації особистості включає ціле-мотиваційну спрямованість, зміст якої становлять мета, завдання, потреби, мотиви самореалізації, установка на самоздійснення; дії самості: самопізнання (рефлексія, самосприйняття, самоідентифікація, самовизначення, самообмеження); самоактуалізація (саморозкриття, розгортання сутнісних сил людини, самопрогнозування); процес самореалізації на основі самоактуалізації (самопроекування як перший акт дії, реалізація – самоорганізація, самоуправління або самоменеджмент); самовдосконалення (самомоніторинг, самокорекція, саморегуляція, самоконтроль, самооцінка); саморозвиток, самовираження, самопрезентація, самоствердження. Вибудована структура самореалізації особистості є дієвою за умови залучення людини до конкретної діяльності [10, с. 17-18].

Розглядаючи самореалізацію як необхідну потребу «кар'єрного росту» особистості та самовдосконалення її як висококваліфікованого фахівця С. М. Калаур та Н. С. Олексюк відзначають, що самореалізація передбачає пошук особистістю власного шляху, вироблення особистісних цінностей. Самореалізація особистості, на думку дослідниць, має індивідуальний характер та перебуває у залежності від рівня сформованості ціннісних орієнтацій, установок та інтересів. У такому ракурсі самореалізація може розглядатися як вагомий атрибут становлення особистості. Максимальна самореалізація сприяє розкриттю внутрішнього потенціалу майбутнього фахівця. Самореалізація є двобічним процесом: з одного боку, особистість під час самореалізації вдосконалюється, а з другого – впливає на навколишнє середовище, змінюючи його та вдосконалюючи суспільство. Дослідниці до основних сфер самореалізації особистості відносять професійну сферу та сферу особистого життя. Виходячи з цього, вони виокремлюють два види самореалізації: особистісну та професійну. Досягаючи професійної самореалізації особистість має змогу максимально проявити себе у професійній діяльності як висококваліфікований фахівець, який здатний вирішувати професійні проблеми. Встановлено, що досягненню максимальної професійної самореалізації особистості сприяють такі риси, як: самостійність, активність та відповідальність [7, с. 83-86].

Висновок. Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень свідчить про різні підходи до трактування суті самореалізації. Дослідники розкривають суть самореалізації як: реалізацію внутрішнього потенціалу особистості, яку слід розуміти як самість, самобутність (Т. Ю. Бильгільдеева, М. Ю. Коваленко, Н. М. Лосева, А. В. Матвеев, Н. С. Олексюк); творчість, пошук сенсу людського життя, ствердження і реалізацію цінностей особистості, її

особливого шляху (Л. В. Ведернікова, А. В. Волосенко, С. О. Сисоєва); діяльність, пов'язану з опредметненням людиною її сутнісних сил (Ф. У. Базаєва, І. Д. Бех, В. А. Ботіна, Н. Г. Крилова, Л. С. Рибалко, Г. К. Селевко) та інші.

Отже, самореалізація – це процес і результат використання і розвитку особистісних нахилів, потреб, здатностей, соціального досвіду, творчого потенціалу людей в певному виді діяльності. Самореалізація є необхідною умовою, що визначає поліфункціональність креативності людського буття. Вона проявляється майже в усіх видах активності і діяльності особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базаєва Ф. У. Проблема самореализации в истории образования и педагогики: аксиологический аспект / Ф. У. Базаєва // Вестник ОГУ. – 2011. – №2 (121). – С. 75-78.
2. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посібник / І. Д. Бех – Київ: Академвидав, 2009. – 248 с.
3. Ведерникова Л. В. Формирование ценностных установок учителя на творческую самореализацию в педагогической деятельности: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Л. В. Ведерникова. – Москва, 2001. – 43 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. – К.: Перун, 2005. – 1728 с.
5. Волосенко А. Зміст та суть поняття творчої самореалізації вчителя / А. Волосенко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2012. – Ч. 1. – С. 30-37.
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Калаур С. М. Доцільність використання акмеологічного підходу для самореалізації майбутнього фахівця / С. М. Калаур, Н. С. Олексюк // Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 4. – С. 83-86.
8. Крылова Н. Г. Педагогические условия самореализации подростка в деятельности сельского учреждения дополнительного образования: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.06 «Теория и методика воспитания (по направлениям и сферам деятельности)» / Н. Г. Крылова. – Кострома, 1999. – 21 с.
9. Лосєва Н. М. Самореалізація особистості викладача вищого навчального закладу як загальнопедагогічна проблема: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Лосєва Наталія Миколаївна. – Донецьк, 2007. – 475 арк.
10. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Рибалко Л. С. – Харків, 2008. – 42 с.
11. Сисоєва С. О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації / С. О. Сисоєва. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 2000. – Т. 7: Педагогіка. – С. 13-19.
12. Тихомирова Е. И. Субъектная самореализация школьников в социально-ориентированном объединении. Технология успеха: учебное пособие / Е. И. Тихомирова – Самара: изд-во СГПУ, 2003. – 224 с.
13. УСЕ (Універсальний словник-енциклопедія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/29/53409/20066.html> – Назва з екрану.

Гнідець І.

Науковий керівник – доц. Адамська З. М.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АДАПТИВНОЇ СФЕРИ В СТРУКТУРІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства проблема успішності життя для особистості є надзвичайно актуальною. Кожна людина мріє стати щасливою, багатогою та здоровою. Важливу роль у досягненні успіху відіграє інтелект, який вказує на наші знання, навички, вміння. Але його роль є порівняно невеликою, коли йдеться про емоційний інтелект. Адже саме емоційний інтелект, який включає в себе вміння контролювати свої емоції, використовувати інтуїцію, комунікабельність, стійкість та спокій у стресових ситуаціях, є одним з визначальних чинників у досягненні максимального успіху та відчуття щастя в житті. Особливо актуальною сьогодні є проблема дослідження емоційного інтелекту на різних етапах соціалізації особистості.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що за рубежом перші спроби дослідження емоційного інтелекту з'явилися в наукових статтях на початку 90-х років ХХ століття.